

גבולות היחידה: במדבר י', כ"ח-ל"ו
נושא היחידה: בקשת משה מיתרו, "ויהי בנסוע הארון"

כותב: מוריה שטרן

מספר שיעורים: 1

הסבר כללי:

פסוקים אלו מתחלקים לשני חלקים: בקשת משה מיתרו, והפרשייה בתוך ה- נ' ההפוכה. במבט ראשון, נראה כי אין קשר בין הפרשיות, אך מבט מעמיק יותר מגלה קשר. על קשר זה נלמד בשיעור זה.

פתיחה – יהיה טוב!

נקריא בקול שלושה משפטים. המשותף לכל המשפטים הוא שהמילה "טוב" על הטיותיה השונות מופיעה בהם לפחות פעמיים, אבל ניתן להחליף אותה במילה משורש אחר. לאחר שנקרא את שלושת המשפטים, נקרא אותם שוב אחד אחד, ונשמע מהתלמידים איזו מילה יכולה להחליף את המילה "טוב":

1. "אם תלמד למבחן, יהיה לך טוב, ובעקבות הטוב הזה, תהיה לך תחושה מעולה".

במקום "טוב", אפשר להגיד "הצלחה": "אם תלמד למבחן, אז תצליח, ובעקבות

ההצלחה הזאת, תהיה לך תחושה מעולה".

2. "הלכנו לטיול מלא בטוב, אבל הטוב הזה היה מעייף... וגם כיף! שתמיד יהיה לנו טוב".

במקום "טוב", אפשר להגיד "עליות": "הלכנו לטיול מלא בעליות, אבל העליות הללו היו

מעייפות... וגם היה כיף! שתמיד נהיה במגמת עלייה".

3. "הספר / הסרט הזה ממש טוב. מרוב טוב, לא יכולתי להפסיק באמצע!". במקום

"טוב", אפשר להגיד "מותח" / "מעניין" / "מרתק". הספר / הסרט הזה ממש מותח.

מרוב מתח, לא יכולתי להפסיק באמצע!"

נסביר לתלמידים כי גם בשיעור שלנו נפגוש פסוק כזה, מלא בטוב, ונחשוב יחד איזו מילה

יכולה להמיר את המילה "טוב".

עיון בפסוקים:

"ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה, נסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אתו אֶתֶן

לְכֶם; לְכֶה אִתְּנוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ, כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אֵלָיו: לֹא אֵלָּה: כִּי אִם אֵל אֲרָצִי וְאֵל

מוֹלְדָתִי אֵלָּה. וַיֹּאמֶר: אֵל נָא תַעֲזֹב אִתְּנוּ: כִּי עַל פֶּן יַדְעַתְּ חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר, וְהָיִיתְנוּ לְעֵינֵיכֶם. וְהָיָה כִּי

תִּלְךָ עִמָּנוּ וְהִיָּה הַטּוֹב הַהוּא, אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנוּ - וְהַטְּבֵנוּ לָךְ. וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים; וְאָרוֹן בְּרִית ה' נָסַע לִפְנֵיהֶם, דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה. וְעַנְן ה' עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנֹסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה.

וַיְהִי בְּנֹסַע הָאָרוֹן, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיִּבְיָהּ, וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ. וַבְּנַחֲהָ יֹאמֶר: שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֵלַי יִשְׂרָאֵל".

משה מציע ליתרו להצטרף אליהם לארץ ישראל. בואו נמחק לרגע את כל מה שאנחנו יודעים שקרה בהמשך, ונהיה בראש נקי. יתרו הוא חותן משה, אבא של ציפורה אשתו. משה בטוח שעוד שלושה ימים הוא (משה) יחד עם כל עם ישראל, הולכים להיכנס לארץ ישראל. זה עוד לפני הטעות שמשה עשה כשהכה בסלע ולא דיבר אליו ולכן נענש לא להיכנס לארץ. וזה עוד לפני חטא המרגלים, שגרם לעיכוב של 40 שנה במדבר. כולם בטוחים שעוד שלושה ימים הם נכנסים לארץ ישראל.

כמו שאמרנו בתרגיל הפתיחה, השורש ט.ו.ב. חוזר מספר פעמים בפסוקים. נבקש מהתלמידים למצוא אותו (לְכָה אֲתָנוּ וְהַטְּבֵנוּ לָךְ, כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִיָּה כִּי תִלְךָ עִמָּנוּ וְהִיָּה הַטּוֹב הַהוּא, אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנוּ - וְהַטְּבֵנוּ לָךְ).

נחשוב ונבין מה משמעות הביטוי "טוב". לאחר שנשמע רעיונות מהתלמידים, נסביר שהכוונה היא לנחלה בארץ. הרי עם ישראל בטוח שעוד שלושה ימים הוא נכנס לארץ ישראל, והוא יודע שהוא הולך לקבל נחלות. נמיר את מילות הפסוק, ובמקום שורש ט.ו.ב, נשתמש בשורש נ.ח.ל (לשון נחלה): "לְכָה אֲתָנוּ וְנַחֲלַת אִיתָנוּ, כִּי ה' מַנְחִיל אֶת הָאָרֶץ לְיִשְׂרָאֵל, וְהִיָּה כִּי תִלְךָ עִמָּנוּ וְהִיָּה הַנַּחֲלָה, אֲשֶׁר יַנְחִיל ה' עִמָּנוּ - וְהַנְּחִילָנוּ לָךְ".

פסוק ל"א – "והיית לנו לעיניים" - או "היית" לשון עבר ("היית לבוש יפה בשבת") – הכוונה להצעה שהציע יתרו למשה להקל מעליו את עומס שפיטת העם ולמנות שרי עשרות, שרי מאות וכו'. או לשון עתיד (היית רוצה שנלך ל...?) – הכוונה שיתרו יהיה מורה דרך של העם במדבר, מתוך היכרותו עם המדבר (מדין של פעם נמצאת בחצי האי ערב של היום - אזור ערב הסעודית, אזור מדברי).

השתלשלות העניינים:

משה מבקש

יתרו מסרב

משה מבקש שנית

יתרו שותק.

נבקש מהתלמידים לחשוב מה הייתה תגובתו של יתרו לאחר בקשתו השנייה של משה. יתרו שותק, ו"שתיקה כהודאה". נסביר את פירוש הביטוי "שתיקה כהודאה": אם מישהו שותק ולא מגיב, זה כאילו הוא מסכים, אך לא בלב שלם, אלא מתוך חוסר ברירה או נימוס. גם כאן, יתרו שותק, ומסתבר שהוא או בניו הצטרפו לעם ישראל, כי בספר שופטים (א', ט"ז) כתוב: "וּבְנֵי קִינֵי חֲתָן מִשָּׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים", כלומר, שגרו ביריחו. פסוק זה מוכיח את ההשערה שהעלינו קודם – שה"טוב" שמשה מביטיח ליתרו, הוא נחלה בארץ.

פסוק ל"ג – יש כאן מילה שחוזרת פעמיים ושלא כמורה נראית מיותרת. היה אפשר להבין את הפסוק גם בלעדיו. מהי? "דרך". "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים; וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נָסַע לְפָנֵיהֶם, דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה".

נשמע מהתלמידים רעיונות להסבר. נסביר כי העם נסע דרך של שלושה ימים... ביום אחד! הייתה להם "קפיצת הדרך" - הם עברו מרחק הליכה של שלושה ימים ביום אחד. ננסה לחשוב למה הייתה קפיצת הדרך. נבין כי הקב"ה כבר כל כך רצה להכניס את עם ישראל אל ארץ ישראל, עד שעשה להם קפיצת הדרך. זה כמו שיעקב אבינו כל כך אהב את רחל ועבד עבורה 7 שנים – אך הן היו בעיניו "כימים אחדים". שם באמת עברו 7 שנים, אך הן חלפו מהר עבור יעקב. ואילו כאן באמת הלכו יום אחד, אלא שהמרחק שעברו היה כמו של שלושה ימים.

"וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נָסַע לְפָנֵיהֶם" - מה תמוה כאן? ניזכר במה שלמדנו בשיעור הקודם על סדר המסע, ונראה כי הארון אמור להיות בתוך העם ולא לפניו!

נשמע מהתלמידים רעיונות מדוע כאן הולך הארון לפני העם. יש שתי אפשרויות:

4. זה ארון אחר – ארון שאותו לקחו העם בעת מלחמה ושבו מונחים שברי לוחות ראשונים. ארון הברית עם הלוחות השלמים נשאר במקומו בתוך העם.
5. בדרך כלל אכן הארון היה בתוך העם, אך כאן היה שינוי מהסדר הרגיל, ולכן מציינים זאת.

פסוק ל"ד: "וַעֲנַן ה' עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנֹסֶעָם מִן הַמִּדְבָּר". עם ישראל היה מוקף בענני הכבוד: ארבעה מכל הצדדים, המגנים מסופות חול ומאויבים. אחד למעלה – מגן מפני גשם ושמש, אחד למטה – מגביה מקומות נמוכים ומנמיך מקומות גבוהים – כדי להקל על ההליכה, ואחד מקדימה – להורות את הדרך.

נשאל את התלמידים: איזו מצווה חביבה אנו עושים, ומוקפים בה כמו שענני הכבוד הקיפו את עם-ישראל? – מצוות סוכה. נכנסים לסוכה עם כל הגוף - מוקפים במצווה. ואכן לפי אחד הפירושים, הישיבה בסוכה היא זכר לענני הכבוד במדבר.

פסוקים ל"ה ו-ל"ו עומדים בפני עצמם. הם מסומנים לפני ואחרי ב-נ' הפוכה, כדי להבדילם משאר הפסוקים. שתי סיבות לעניין.

אפשרות ראשונה - רש"י: "כדי להפסיק בין פורענות לפורענות". כלומר, הקב"ה לא רצה לכתוב בתורה רצף של דברים רעים על עם ישראל, ולכן הוא הכניס לפה פרשייה נפרדת. אבל רגע – רצף של דברים רעים? נסתכל בתחילת פרק י"א, ונראה שאכן שם העם חטא – "ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה'". אבל לפני כן – איזה חטא ישנו? הרי למדנו את הפסוקים הללו, ולא ראינו שעם ישראל עשה משהו לא בסדר. למדנו על החוצרות ועל סדר המסע ועל בקשת משה מיתרו... מה רע כאן? נעודד את התלמידים לחשוב (אפשר משחק "חם-קר" עם הפסוקים). לבסוף נכוון אותם לפסוק ל"ג. גם שם, לא מיד נגלה מה העניין, אלא ניתן לתלמידים לנחש. בסוף נגלה להם שהחטא של העם הוא: "ויסעו מהר ה'". הרי שנה פחות עשרה ימים הם חנו ליד הר סיני, שם הם קיבלו תורה ושם הם הפכו לעם. כעת הם זזים משם בדרך לארץ ישראל. זה מעולה, אך השאלה היא איך זזים...

נדגים איך מתנהג תלמיד בסיום יום לימודים: יש כאלה שישמעו את הצלצול, יארזו בנחת את חפציהם, ירימו כיסא, יגידו שלום ותודה למורה, ייפרדו מחבריהם, ינשקו את המזוזה, יצאו לאיטם תוך שיחה עם חברים, יגידו שלום ותודה לשומר, ירימו לכלוך מהרצפה וילכו הביתה או להסעה (רצוי להציג זאת). אבל יש כאלה שרק ישמעו את הצלצול – יתקעו בחיפזון את כל הדברים שלהם לתיק, בקושי ירימו כיסא, ינשקו את האוויר (במקום את המזוזה) ויצאו מהכיתה כרוח סערה, ידחפו את כולם (ואולי אף יפלו בעצמם) וירוצו החוצה מבית הספר. ככה עם ישראל הלך מהר סיני - מהמקום הקדוש הזה. בגמרא מתוארת הסיטואציה כך: "כתינוק הבורח מבית הספר", כלומר, כמו האפשרות השנייה. וזה היה החטא שלהם, או בלשון רש"י – "פורענות". הבריחה הזאת מהר סיני מהר ככל האפשר... שלא יתנו להם פתאום עוד תורה ומצוות... וזוהי אכן התנהגות שהיא גנאי לישראל.

אפשרות נוספת להסבר ה-נ' הפוכה, היא שהפסוקים הללו נאמרו באופן קבוע כל פעם בעת הנסיעה והחניה. כלומר, ההופעה שלהם היא כאן, אך האמירה שלהם לא הייתה משהו חד-פעמי אלא תמידי.

אנו מכירים את הפסוקים הללו מבית הכנסת, בעת פתיחת ארון הקודש. נדגים אותם בכיתה. נבקש מכל התלמידים לעמוד ולהגיד יחד: "קוּמָה ה' וַיַּפְּצוּ אֵיבֵיךָ, וַיִּנְסוּ מִשְׁנַאֲיֶךָ מִפְּנֵיךָ", ואז נבקש מהם לשבת (וּבְנַחָה – לשון לנוח, מנוחה. כלומר, בעת החניה) ולהגיד יחד בקול: "שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל".

נסביר את הפסוק: "קוּמָה ה' וַיַּפְּצוּ אֵיבֵיךָ, וַיִּנְסוּ מִשְׁנַאֲיֶךָ", כמו שיר החוזר על עצמו. נכתוב על הלוח את הפסוק בצורה כזו:

ויפוצו וינוסו

אויביך משנאיך

לפוף - זה להתפזר, לנוס - זה לברוח. כלומר, יש פה משמעות זהה.

אויביך ומשנאיך – כנ"ל, אותה משמעות.

נחשוב יחד: למה כתוב "אויביך" ו"משנאיך", כלומר ח"ו אויבי ה' או שונאיו, ולא כתוב "אויבנו"

(האויבים שלנו) או "אויבי עם ישראל"?

כי ישראל וה' עובדים יחד בשיתוף פעולה. אויבי ישראל ממילא הם אויביו של הקב"ה,

כמו שאנו אומרים: "ניצחנו במלחמה" למרות שבאופן פרטי כלל איננו חיילים. אנו משתפים את

עצמנו עם כלל ישראל. אנחנו גם אומרים: "הקמנו מדינה", למרות שכלל לא נולדנו כשקמה

מדינת ישראל. כך גם כאן - אנו מכלילים את עצמנו עם הקב"ה.

הפסוק הנאמר בעת החניה: "שׁוֹבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל". "שובה" - מלשון "לשוב", "לחזור".

שה' יחזיר למקומם את "רבבות אלפי ישראל", את כל עם ישראל - שיהיה קיבוץ גלויות ולא

ימותו מישראל, אלא כולם יגיעו למקומם.

מעניין שמשה מבקש על קיבוץ גלויות – כלומר, על שיבת עם ישראל לארץ ישראל. הרי

מבחינתו, הוא והעם עומדים תוך ימים ספורים להיכנס לארץ ישראל, והבקשה הזאת עברו היא

כמו תפילת הדרך – שכולם יגיעו בשלום ולא יקרו דברים לא טובים בדרך. משה מרגיש אחריות

כלפי העם, וזה כל כך יפה לסיים את הפרק המדבר על המסע הראשון – בתפילת הדרך.

הצעות להמחשה:

- פענוח המילה "טוב" – בתרגיל הפתיחה ובפסוקים עצמם.
- הצגה של המורה – "כתינוק הבורח מבית הספר".
- שינון בכיתה של שני הפסוקים האחרונים של הפרק.
- כתיבת "תפילת הדרך" (ראו פעילות סיכום).

מסרים והפנמה:

להתפלל תמיד ועל כל דבר, אפילו תפילה קצרה. כל דבר בחיים נראה אחרת לאחר שמקדישים

זמן לתפילה - לפני מבחן, נסיעה, טיול, על בריאות, על פרנסה, על עבודת המידות. גם משה

מתפלל תפילה קצרה של חמש מילים – אבל מילים כאלה שמלוות אותו עם תחילת המסע לארץ

ישראל.

סיכום:

למדנו פסוקים שמתחלקים לשני חלקים – בקשת משה מיתרו והפרשייה בתוך ה-נ' ההפוכה.

הקשר בין שני החלקים מעניין מאוד:

לפני היציאה למסע, עושים מספר הכנות. אחת מהן היא ההזמנה של יתרו להצטרף, והשנייה היא תפילה קצרה להצלחת המסע. המילים האחרונות של הפרק הן התפילה "שובה ה' רבבות אֵלֶי יִשְׂרָאֵל" - שכל ישראל יזכו לשוב ("שובה") בשלום מהמסע.

משה התפלל, ולא ידע עד כמה תפילתו חשובה ומשמעותית. הן הוא חשב שעניין הכניסה לארץ ייקח כמה ימים, לא 40 שנה... הוא היה בטוח שהוא וכל העם עומדים ממש ערב הכניסה לארץ. בדיעבד, עם ישראל חטאו, ונדדו 40 שנה, וכל הדור, כולל משה, מתו. אך אלו דברים שאנו יודעים אותם, כי עברנו הם היסטוריה, עבר. עבור משה – היה זה ההווה והעתיד...

משה מתפלל תפילת הדרך. גם אנו מתפללים כל יום תפילות נקודתיות על דברים שחשובים לנו. רשמו במחברתכם תפילות כאלה – למשל להצלחה במבחן, לרפואת קרוב משפחה או מכר, לפרנסה טובה להורים.

התפילה לא חייבת להיות ארוכה. משה התפלל 5 מילים בלבד, אך ניסח אותן היטב. לאחר שהתלמידים יכתבו את התפילות, נאפשר להם לשתף ולהקריא אותן. ניתן להעתיק חלק מהתפילות על דף יפה ולתלות אותו על בריסטול בסביבת הלמידה.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

סוכות זכר לענני הכבוד – בשיעור לומדים על שבעת ענני הכבוד שהקיפו את עם ישראל. מצוות ישיבה בסוכה, לפי חלק מהפירושים, היא זכר לענני הכבוד שהקיפו את ישראל כמו סוכה, מכל הכיוונים.